

Oroitzapenezko ekintzak eta
biktimen aitortza sustatzen
laguntzeko udalei eskaintzen
zaien agiri informatiboa

Euskal kasuan izandako **bizitzeko eskubidearen aurkako urraketen argazkiak, herriz herri**

Pasaia, 1960-2010

(Bigarren edizioa)

2016ko azaroa

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizkidetzarako
Idazkaritza Nagusia
Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza

PRESIDENCIA
Secretaría General para la Paz
y la Convivencia
Dirección de Víctimas y Derechos Humanos

Oroitzapenezko ekintzak eta
biktimen aitortza sustatzen
laguntzeko udalei eskaintzen
zaien agiri informatiboa

Euskal kasuan izandako
bizitzeko eskubidearen
aurkako urraketen argazkiak,
herriz herri

Pasaia, 1960-2010

Bigarren edizioa

2016ko azaroa

Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia
Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizikidetzarako
Idazkaritza Nagusia
Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza

PRESIDENCIA
Secretaría General para la Paz
y la Convivencia
Dirección de Víctimas y Derechos Humanos

Aurkibidea

Aurkezpena.	6
-------------	---

I. Bizitzeko eskubidearen **urraketak**.

1. ETA, ETApn, ETAm, Komando Autonomoek eta ETAk bizitzeko eskubidearen aurka egindako urraketak.	9
2. BVE eta GAEk bizitzeko eskubidearen aurka egindako urraketak.	25
3. Segurtasun-indarrek bizitzeko eskubidearen aurka egindako urraketak.	27
4. Egiletza argitu gabe duten urraketak eta bestelakoak.	31

II. Behar beste argitu ez diren **kasuak**.

Erabilitako iturri eta zerrendak.	39
-----------------------------------	----

Aurkezpena

2015eko irailaren 4an, Eusko Jaurlaritzako Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiak jendaurrean aurkeztu zituen “Euskal kasuan izandako bizitzeko eskubidearen aurkako urraketan argazkiak, herriz herri (1960-2010)” izeneko dokumentuak. Guztira, 130 liburuxka dira, beste horrenbeste udalerriri buruzkoak. Ekitaldia egin zen Gogora – Memoriaren, Bizikidetzaren eta Giza Eskubideen Institutuaren egoitzan, Iñigo Urkullu buru zela, eta, han, liburuxka hauek banatu zitzaizkien alkateei.

Erretratu bakoitzak 1960 eta 2010 bitartean herri bakoitzean gertatu diren indarkeriazko heriotzen inguruan dagoen informazioa ematen du; betiere euskal kasuarekin lotuta dauden edo egon daitezkeen heriotzei buruzkoa. Helburua da memoriari buruzko udal-politika sustatzeko informazioa ematea, eta biktimengana eta haien senitartekoengana hurbiltzea. Egia esan, berehalakoan nabaritu zen dokumentu horiek udalen esku utzi izanaren eragina. Izan ere, 2014arekin alderatuta, laukoiztu egin zen 2015eko azaroaren 10ean Memoriaren Eguna ospatu zuten udalen kopurua.

Lehen edizio haren aurkezpenean argi adierazi zenez, bildutako kasuetatik gehienetan, dagoen informazioa bat dator eta nahikoa da. Dena den, kasu batzuei buruz, batez ere hirurogeiko hamarkadan, hirurogeita hamarreko hamarkadan eta laurogeiko hamarkada oso hasita zegoen arte izandakoetan, ez dago nahikoa informaziorik edo bertsio kontraesankorrek eta datu nahasgarriak agertzen dira; horrenbestez, oraindik ezin da azken ondorioa atera. Alde horretatik, beraz, azpimarratu zen lan hori ezin zela behin betiko amaitutzat eman, eta zabalik zegoela osatuz joateko.

Aurkezpena egin zenetik, ekarpen eta kontsulta ugari egin dituzte eraginpekoek, udalek zein herritarrek. Eta ohar horiei esker, asko hobetu da hasierako dokumentua. Hala, hartutako konpromisoa garaiz bete ahal izan da, eta prest da bigarren edizioa: 2016ko azarotik, udalen esku da, eta herritarrek ere eskura dezakete Gogoraren eta Bakegintza eta Bizikidetzako Idazkaritza Nagusiaren weguneetan.

Data horretatik aurrera eta bi webgune horietan, beste informazio-gune bat ireki da, “Aitortutako biktimak” izenburupean: informazio zehatza ematen du lege-arau baten babesean errekonozitu diren biktimei buruz. Terrorismoaren biktimei dagokienez, 1960tik aitortutako kasuak biltzen ditu, biktimei erreparazioa egiteko onartu diren legeak oinarritzat hartuta: 29/2011 Legea, 32/1999 Legea (Estatuko araudia) eta 4/2008 Legea (araudi autonomikoa). Funtzionario publikoek bizitzeko eskubidea urratu dieten biktimei dagokienez, 107/2012 Dekretuak aitortutako kasuak jaso dira, 1960tik 1978ra bitartekoak.

Aitortutako biktima horiez gain, badira aitortzeke dauden biktimak ere. Horietako asko datozen urteotan uztailaren 28ko 12/2016 Legea garatu zain daude: Eusko Legebiltzarrean onartu berri da, Euskal Autonomia Erkidegoan giza eskubideen urraketak jasan dituzten biktimei errekonozimendua eta erreparazioa emateko. Beste kasu batzuk, berriz, ez daude argi ikerketarik egin ez zelako, bertsio kontrajarriak daudelako, urraketak nork edo zergatik egin zituen argi ez dagoelako edo ebazpen judizialaren zain daudelako.

Puntu honetan, beraz, bi datu-baseak elkarren osagarri dira. “Aitortutako biktimak” izeneko gunean, lege baten babesean aitortpena jaso duten biktimei buruzko informazioa biltzen da. *Udal-erretratuak* ez dira biktimei errekonozimendu ofiziala emateko agiri ofizialak, informazioa ematekoak baino. Zerrenda horretan, aitortutako biktimei buruzko informazioa ematen da, batetik, eta prozedura judizial bidez edo lege batek babestutako administrazio-egintza baten bidez aitortpena jaso zain dauden biktimena ere bai, bestetik.

60/147 Ebazpena da nazioarteko zuzenbideak biktimei zuzendutako politikak egiteko duen bitartekorik garrantzitsuen; Nazio Batuen Batzar Nagusiek onartu zuten, 2005ean. Ebazpen horren 9. artikuluan berariaz jasota dago pertsona bat biktimatzat hartuko dela, alde batera utzita kasua judizialki erabat argitu den ala ez. Horrela izan ez balitz, terrorismoaren edo bestelako indarkerien biktimak ezin izango lirateke biktimatzat hartu, baldin eta kasu horiek epaitu edo argitu gabe baleude, eta, ildo horretatik, ezin izango litzazieke erreparaziorik egin errekonozimendu-lege batek babestutako administrazio-egintza baten bidez.

Ez dira sartu *Udal Erretratu* hauetan nazioarteko zuzenbidearen estandar horien arabera bizitzeko eskubidearen urraketatzat hartu ezin daitezkeen kasuak, gertatutako unean zegoen indarkeria testuinguruarekin lotura zuzena izanik ere. Hor sartzen dira suizidioak, istripuak, indarkeriazko ekintza batean gertatutako heriotzak, polizia-kidegoen artean egindako ustekabeko tiroak...

Oinarri horien gainean, *Udal Erretratuak* egiteko, biktimei buruz argitaratuta dauden zerrenda guztiak aztertu dira: Barne Ministerioak, Nafarroako Gobernuak, Eusko Jaurlaritzak, biktimen elkarteek, komunikabideek zein egile partikularrek egindakoak. Udalerrri bakoitzeko liburuxkan sartu dira hala bere lur-eremuan izan diren biktimak, nola, ekintza bera beste nonbait gertatuta ere, herri horretakoak diren edo bertan bizi diren biktimak.

Bi ataletan egituratu da edukia: lehenengoan, bizitzeko eskubidearen urraketa nahikoa frogatutaz dagoen kasuak jasotzen dira, egileen eta hurrenkera kronologikoaren arabera antolatuta. Bigarrean, berriz, nahikoa argitu ez direla-eta kalifikazio hori behin betiko baietsizat ezin eduki dezaketen kasuak biltzen dira.

EAEko udalek adierazitako behar batetik sortu zen lan hau; izan ere, memoria-ekitaldiak sustatzeko orduan, ez zuten nahikoa informazio udalerrian izandako biktimei buruz. Dokumentu honek tresna erabilgarria izan nahi du udal-arduradunek memoriari buruzko proiektuak egiteko orduan herriko informazio guztia eskura izan dezaten.

Azken batean, iraganean nozitutako terrorismoaren eta indarkeriaren aurrean memoria kritikoa bultzatzeko betebeharrak instituzionalari erantzutea da kontua. Biktimen oroimena bizirik iraunarazteko memoria, eta orainaldian eta etorkizunean giza eskubideekiko behin betiko konpromisoa helarazten duena, bereziki, bizitzeko eskubidearen eta pertsonen duintasunaren errespetuarekiko konpromisoa.

Garrantzitsua da argi izatea memoriaren politika publiko baten helburua ez dela *omenaldiak* egitea. Bi helburu nagusi ditu, eta zentzu sozial eta politiko sakonagoa dute helburu horiek: biktimei dagokienez, gertatutakoa gogoraraztea, jasan zuten bidegabekeria aitortzea, eta haienganako elkartasuna adieraztea beste behin ere, eta, gizarteari dagokionez, berriz, gogoeta kritikoa sustatzea iraganean gertatutakotik berriz ere gertatu behar ez duenaz hausnartzeko, edo, aitzitik, gertatutako horretatik azpimarratu behar denaz hausnartzeko.

Liburuxka hauetako bakoitza berriz ere gertatu behar ez duenaren eta ahaztu behar ez denaren erretratu da. Dokumentuaren izenburuan *erretratua* hitza jasotzen da, erretratuak gizakiaren irudia erakusten duelako; aurpegia, begiak eta espresioa dituelako. Erretratuak pertsona jakin bat irudikatzen du; izen, abizen, familia, lagun, istorio, amets eta proiektuak dituen pertsona jakin bat. Biktimen sufrimendu bidegabekia hezurmamitzen duten aurpegiaren erretratua duzu dokumentu hau.

I. Bizitzeko eskubidearen **urraketak**

1. **ETApm, ETAm, Komando Autonomoek eta ETAk** bizitzeko eskubidearen aurka egindako urraketak

1

Jerónimo Vera García

Data: 1974/10/29.

Adina: 45 urte.

Non jaioa: Fuente Álamo (Murtzia).

Bizilekua: 25 urte zerraman Donostian.

Seme-alabak: Bi seme-alaba.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Guardia Zibileko sarjentua.

Egilea: ETApn.

Heriotza-lekua: Trintxerpen, Donostia eta Pasaia artean.

Prozedura: Elkarri tiro eginda, atxiloketa batean.

Datu gehigarriak: Tiroketan, ETAko kide bat hil zen: Iñaki Iparragirre Aseginolatza, 18 urtekoa.

2

Amancio Barreiro Gens

Gertaeren data: 1978/09/02.

Gorpua agertu zen data: 1978/09/04.

Adina: 35 urte.

Non jaioa: Vilar de Cordeiro (Pontevedra).

Bizilekua: Pasai San Pedro (Gipuzkoa).

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Taxilaria Trintxerpen (Pasaia).

Egilea: Iparragirre Komando Autonomoa (CAA).

Heriotza-lekua: Hilda azaldu zen Aginagan (Usurbil), telefono-dei batek gorpua zegoen lekua-
ren berri eman ondoren.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

3

Ángel Cruz Salcines

Data: 1978/12/05.

Adina: 59 urte.

Non jaioa: Santander.

Bizilekua: Pasaia (Gipuzkoa).

Seme-alabak: Ez zuen seme-alabarik.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Pasaiaiko udaltzaina.

Egilea: ETAm.

Heriotza-lekua: Anbulantzian, Arantzazu Ospitalera bidean, atentatu batean zauritua izan ondoren Urgull tabernan (Amara, Donostia).

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

Datu gehigarriak: Bertan hil ziren José Mª Sarrais Llasera komisarioa eta Gabriel Alonso Perejil komisariordea ere.

4

Juan Jiménez Gómez

Data: 1978/12/13.

Adina: 58 urte.

Non jaioa: Benaoján (Málaga).

Bizilekua: Pasaia (Gipuzkoa).

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Pasaiaiko udaltzain-burua. Guardia Zibileko brigada izan zen Pasaian bertan, eta erretiratuta zegoen.

Egilea: Komando Autonomo Antikapitalistak (CCAA).

Heriotza-lekua: Pasaiaiko Udaltzaingoko bere bulegoan.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

5

José Espinosa Viscarret

Data: 1980/05/08.

Adina: 59 urte.

Non jaioa: Iruñea (Nafarroa).

Bizilekua: Donostia (Gipuzkoa).

Seme-alabak: Bost seme-alaba.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Pasaiako Luzuriaga Ontzioletako eresketa-burua. Artilleriako komandante erretiratua. Gipuzkoako Kirol Ordezkaritzako idazkaria.

Egilea: ETAm.

Heriotza-lekua: Pasaiako lanetik irteten ari zela, bidegurutze batean. Berarekin autoan zihoan lagunari jaitsarazi eta hiltzaileek tiro egin zioten militar ohiari.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

6

José Luis Fernández Pernas

Data: 1982/06/13.

Adina: 25 urte.

Non jaioa: As Pontes de García Rodríguez (Coruña).

Destinoa: Pontevedrako Komandantzia. Errefortzu moduan zegoen Euskadin, aldi baterako.

Seme-alabak: Bi seme-alaba.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Guardia zibila.

Egilea: ETAm.

Heriotza-lekua: Pasaiako portuko garita batean zegoela, mira teleskopikodun fusil batekin tiro bat jota Errenteriako Kaputxinoak auzotik.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

7

Juan Maldonado Moreno

Data: 1983/06/22.

Adina: 42 urte.

Non jaioa: Adra (Almería).

Destinoa: Pasaiako portuko aduanen postua.

Bizilekua: Pasai Donibane (Gipuzkoa).

Seme-alabak: Bi alaba.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Guardia zibila.

Egilea: ETAm.

Heriotza-lekua: Pasai Donibaneko Meipi auzoa, bera bizi zen Lezobide kaletik gertu.

Prozedura: Autoaren azpian erantsi zioten bonba-lapak eztanda egin zuen giltzari ematean.

Datu gehigarriak: Eztandak gorputza zatitu zion eta autoa txatar bihurtu zuen. Beste auto batzuetan eta inguruko leihoetan ere kalteak izan ziren eta oinezko portugaldar bat zauritu zen.

·No se han incluido xx casos sobre los que incorporación a los Retratos.

8

Lorenzo Mendizabal Iturrarte

Data: 1983/10/26.

Adina: 34 urte.

Non jaioa: Pasai Donibaneko Larrabide baserria.

Seme-alabak: Ezkongabea.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Harakina. Irungo Biona harategia zeraman.

Egilea: ETAm.

Heriotza-lekua: Irungo Luis Mariano kaleko bere dendan jasotako tiroen ondorioz, Irungo Gurutze Gorrian sartu eta handik lasterrera.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

se había planteado consulta o solicitud de

9

Ángel Manuel Facal Soto

Data: 1985/02/26.

Adina: 42 urte.

Non jaioa: Familia Galiziatik etorri zen.

Bizilekua: Pasaia (Gipuzkoa).

Egilea: ETA.

Heriotza-lekua: Trintxerpeko Náutico tabernan ogitarteko bat jaten ari zela, pertsona bat Vespa batetik jaitsi eta tiro egin zion lokian.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

10

Máximo Díaz Bardera

Data: 1985/05/21.

Adina: 35 urte.

Non jaioa: Pedro Bernardo (Ávila).

Destinoa: Donostiako Gobernu Zibileko telefonogunea.

Bizilekua: Trintxerpe (Pasaia, Gipuzkoa).

Seme-alabak: Alaba bat eta bi seme.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Polizia Nazionaleko kidea.

Egilea: ETA.

Heriotza-lekua: Uliá mendian, Donostia eta Pasaia artean, beste polizia batekin batera bakoitza bere txakurrarekin zihoala.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

Datu gehigarriak: Bertan hil zen Francisco Rivas López polizia ere.

11

Francisco Rivas López

Data: 1985/05/21.

Adina: 50 urte.

Non jaioa: Torremocha (Guadalajara).

Destinoa: 26 urte zeraman Donostian.

Bizilekua: Pasai San Pedro (Pasaia, Gipuzkoa).

Seme-alabak: Alaba bat.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Polizia Nazionaleko kidea.

Egilea: ETA.

Heriotza-lekua: Uliá mendian, Donostia eta Pasaia artean, beste polizia batekin batera bakoitza bere txakurrarekin zihoala.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

Datu gehigarriak: Bertan hil zen Máximo Díaz Bardera polizia ere.

12

Isidoro Díez Ratón

Data: 1985/11/25.

Adina: 39 urte.

Non jaioa: Zamora.

Destinoa: Guardia Zibileko Aduanetako Zerga Zerbitzua. Bederatzi urte zeraman Gipuzkoan.

Bizilekua: Irun (Gipuzkoa).

Seme-alabak: Lau seme-alaba.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Guardia zibila.

Egilea: ETA.

Heriotza-lekua: Bi guardia zibil zainketa-lanak egiten ari zirela, Pasaiako portutik gertu dagoen taberna batetik irtetean.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

Datu gehigarriak: Biktimarekin batera zainketa-lanetan ari zen beste agenteak, Juan Corrales Pozasek, tabernan sartuta egin zien ihes tiroei.

13

Benjamín Quintano Carrero

Data: 1990/04/04.

Adina: 48 urte.

Non jaioa: Torregamones (Zamora).

Destinoa: Pasaiako portua, baina egun hartan zerbitzu berezi bat egin behar izan zuen Intxaurrondoko kuartelean.

Bizilekua: Pasai Antxo (Gipuzkoa).

Seme-alabak: Bi alaba eta seme bat. Alarguna zen eta seme-alabak umezurtz geratu ziren.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Guardia zibila.

Egilea: ETA.

Heriotza-lekua: Blas de Lezo kalea, Pasai Antxon bizi zen etxetik metro gutxitara.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

14

Francisco Robles Fuentes

Data: 1991/05/06.

Adina: 21 urte.

Non jaioa: Segura de la Sierra (Jaén).

Destinoa: Pasaiako portuko Merkantzien Kontrolerako Zerbitzu Fiskala.

Seme-alabak: Ezkongabea.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Guardia zibila.

Egilea: ETA.

Heriotza-lekua: Bonba batek erdiz erdi harrapatu zuen, Pasaiako portuko kontrol-garitan zegoela.

Prozedura: Urrutitik aktibatutako bonba bat leherrarazita.

Datu gehigarriak: Beste hiru guardia zibil zauritu ziren: David Nández Minguela (23 urtekoa, larreri), Miguel Ángel Álvarez Escanciano eta José Moreno Piñero.

I. Bizitzeko eskubidearen **urraketak**

2. **BVE** eta **GAE**k bizitzeko eskubidearen aurka egindako urraketak

1

Carlos Saldise Korta

Data: 1980/01/16.

Adina: 33 urte.

Non jaioa: Pasai Donibane (Gipuzkoa).

Bizilekua: 1976tik aurrera, Lezo (Gipuzkoa).

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Altzari-denda bateko langilea. Lezoko Amnistiaren Aldeko Batzordeetako kidea. Mehatxuak jaso zituen, etxeko atea eta autoko pieza batzuk apurtu zizkioten.

Egilea: Bi taldek hartu zuten bere gain: Grupos Armados Españolesek (GAE) telefono bidez *El Diario Vasco*ri, eta BVEk *Egini*. Eusko Jaurlaritzako Herrizaingo Sailaren Terrorismoaren Biktimei Laguntzeko Zuzendaritzaren 2008ko txostenak Grupo Antiterrorismo ETA (GAE) aipatzen du.

Heriotza-lekua: Bere etxeko atari aurrean, Lezoko Urdaburu kalean.

Prozedura: Su-armaz egindako atentatua.

Datu gehigarriak: GAEk Saldiseren hilketa bere gain hartu zuen komunikatu berean, bere gain hartu zituen Irun-Erreterian aldi horretan gertatutako emakume gazteen bahiketak eta bortxaketak.

I. Bizitzeko eskubidearen **urraketak**

3. **Segurtasun-indarrek** bizitzeko eskubidearen aurka egindako urraketak

1

Alberto Soliño Mazachs

Data: 1976/06/12.

Adina: 32.

Non jaioa: Bouzas (Vigo, Pontevedra).

Bizilekua: Pasai Antxo (Gipuzkoa).

Seme-alabak: Hiru seme-alaba.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Musikaria, bateria jotzen zuen. Etxetresna elektrikoen denda bateko jabeakidea.

Egilea: Kale-jantzian zihoan guardia zibil bat.

Heriotza-lekua: Eibarko aparkaleku batean, Jai Alai diskotekako hirugarren musika-jaialdian parte hartu ondoren.

Prozedura: Armaren ipurdiaz jo eta tiro egin zioten urdailean.

Datu gehigarriak: Familiari ez zioten eskela jartzen utzi. Eusko Jaurlaritzaren aitortza jaso du, ekainaren 12ko 107/2012 Dekretuaren bidez.

2

Rafael Gómez Jauregi

Data: 1977/05/12.

Adina: 78 urte.

Non jaioa: Pasai Antxo (Gipuzkoa).

Bizilekua: Errenteria (Gipuzkoa).

Seme-alabak: Seme bat eta alaba bat.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Pasaiako portuko langile motorista. ANVko hautagaia 1933ko hauteskunde orokorretan. ELAko Gipuzkoako Konfederazioaren presidentea 1936. urtera arte. 1941ean, heriotza-zigorra ezarri zioten "Araba Sareko" kide izateagatik, baina 1946an atera zuten espetxetik. Aliatuen alde egindako lana saritu zioten. Bitan alde egin behar izan zuen erbestera (Sellières-era, hain zuzen): lehenbizi, 1947an diktaduraren aurka egindako aurreneko greba politikoaren ostean, eta gero, 1951ko grebaren ostean.

Egilea: Guardia Zibila.

Heriotza-lekua: Errenteriako Batzokiaren ondoan, amnistiaren aldeko astea ospatzen ari zirela, adin bereko adiskide batekin herrian pasieran zebilela.

Prozedura: Su-arma batekin tiro egin zioten, eta balak toraxa zeharkatu zion.

Datu gehigarriak: Tiro egin ziona "Ihes egin zidan" esan zuen (*Noticias de Gipuzkoa*, 2011/07/18). Eusko Jaurlaritzaren aitortza jaso du, ekainaren 12ko 107/2012 Dekretuaren bidez.

I. Bizitzeko eskubidearen **urraketak**

4. **Egiletza argitu gabe duten urraketak eta bestelakoak**

1

Ángel Portugal del Álamo

Data: 1997/02/13.

Adina: 55 urte.

Bizilekua: Pasai Antxo.

Seme-alabak: Bi alaba eta seme bat.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Donostiako autobus-gidaria.

Egilea: Argitu gabe.

Heriotza-lekua: Donostiako Poliklinikan.

Prozedura: Bihotzekoak jota hil zen.

Datu gehigarriak: Espainiako Barne Ministerioak biktima bezala errekonozitu zuen. Ez da biktima moduan agertzen ez *Vidas Rotasen* ez Calleja eta Sánchez-Cuencaren *La derrota de ETAn*, ez Terrorismoaren Biktimen Fundazioaren (FVT) zerrendan, ez *El Paisen* "Las víctimas"en, ez Pulgarren ikerketa-lanean ez *Eginen*. Bi salbuespen daude ETA erantzule egiten dutenak: *ABC Especiales* eta AVT, beste informaziorik gabe. COVITEk "beste batzuei" leporatzen die. Egileak "zehaztu gabe" daudela aipatzen da Arartekoaren 2009ko Txostenean. Informazioa mugatuta dagoenez, zaila da datu gehiago eskuratzea. Zenbait iturrien arabera bere heriotzak zerikusia izan zuen gidatzen zuen autobusaren kontrako kale borroka eraso batekin.

II. Behar beste argitu ez diren **kasuak**

2

Dionisio Aizpuru Arbelaitz

Data: 1984/03/22.

Adina: 23 urte.

Non jaioa: Azpeitia (Gipuzkoa).

Lanbidea: Delineazio-ikasketak egin zituen Azkoitiko Lanbide Eskolan. Komando Autonomo Antikapitalistetako kidea. 1983an, Ipar Euskal Herrian errefuxiatu zen.

Egilea: Guardia Zibilaren eta Poliziaren operazio batean.

Heriotza-lekua: Pasaia badiaren.

Prozedura: Su-armaz egindako tiroak, baita posta-tiroak ere. Komando Autonomoetako beste lau kideekin badiaren sartzen ari zela txalupa pneumatiko batean, Poliziako eta Guardia Zibileko agenteek tiro egin zieten lehorreratzera zihoazela.

Datu gehigarriak: Argibide urriko kasua. Gertaera berean hil ziren Pedro Mari Isart Badiola, Rafael Delas Aizkorbe eta José María Izura Sanz, denak Komando Autonomoetako kideak. EAJk eta EEk salatu zuten ekintza hura "fusilamendu" bat izan zela. Bizirik ateratako lekuko bakarraren arabera (*Berria*, 2014/03/21), haietako bi metro bateko distantziara hil zituzten, lurrian inolako babesik gabe zeudenean. Autopsiak 113 jaurtigai kontatu zituen lau gazteen gorputzetan, eta oso gertutik egindako tiroak. Informazio gehiago nahi duenak, 1984ko maiatzaren 30eko *El País* egunkarira jo dezake. Kasuaren inguruko ikerketak birritan abiarazi dira, baita bertan behera utzi ere.

3

Rafael Delas Aizkorbe

Data: 1984/03/22.

Adina: 27 urte.

Non jaioa: Iruñea (Nafarroa).

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Komando Autonomo Antikapitalistetako kidea. 1983an, Ipar Euskal Herrian errefuxiatu zen.

Egilea: Guardia Zibilaren eta Poliziaren operazio batean.

Heriotza-lekua: Pasaiaiko badian.

Prozedura: Su-armaz egindako tiroak, baita posta-tiroak ere. Komando Autonomoetako beste lau kideekin badian sartzen ari zela txalupa pneumatiko batean, Poliziako eta Guardia Zibileko agenteek tiro egin zieten lehorreratzera zihoazela.

Datu gehigarriak: Argibide urriko kasua. Gertaera berean hil ziren Pedro Mari Isart Badiola, Dionisio Aizpuru Arbelaiz eta José Maria Izura Sanz, denak Komando Autonomoetako kideak. EAJk eta EEk salatu zuten ekintza hura "fusilamendu" bat izan zela. Bizirik ateratako lekuko bakarraren arabera (*Berria*, 2014/03/21), haietako bi metro bateko distantziara hil zituzten, lurrean inolako babesik gabe zeudenean. Autopsiak 113 jaurtigai kontatu zituen lau gazteen gorputzetan, eta oso gertutik egindako tiroak. Informazio gehiago nahi duenak, 1984ko maiatzaren 30eko *El País* egunkarira jo dezake. Kasuaren inguruko ikerketak birritan abiarazi dira, baita bertan behera utzi ere.

4

Jose Maria Izura Sanz

Data: 1984/03/22.

Adina: 26 urte.

Non jaioa: Iruñea (Nafarroa).

Lanbidea: Lehenbizi ETAko kidea izan zen, eta Iparraldean errefuxiatuta zegoela pasatu zen CCAAetara. Oso gazte zelarik senide baten ile-apaindegian aritu zen.

Egilea: Guardia Zibilaren eta Poliziaren operazio batean.

Heriotza-lekua: Pasaiko badian.

Prozedura: Su-armaz egindako tiroak, baita posta-tiroak ere. Komando Autonomoetako beste lau kideekin badian sartzen ari zela txalupa pneumatiko batean, Poliziako eta Guardia Zibileko agenteek tiro egin zieten lehorreratzera zihoazela.

Datu gehigarriak: Argibide urriko kasua. Gertaera berean hil ziren Pedro Mari Isart Badiola, Dionisio Aizpuru Arbelaiz eta Rafael Delas Aizkorbe, denak Komando Autonomoetako kideak. EAJk eta EEk salatu zuten ekintza hura "fusilamendu" bat izan zela. Bizirik ateratako lekuko bakarraren arabera (*Berría*, 2014/03/21), haietako bi metro bateko distantziara hil zituzten, lurrean inolako babesik gabe zeudenean. Autopsiak 113 jaurtigai kontatu zituen lau gazteen gorputzetan, eta oso gertutik egindako tiroak. Informazio gehiago nahi duenak, 1984ko maiatzaren 30eko *El País* egunkarira jo dezake. Kasuaren inguruko ikerketak birritan abiarazi dira, baita bertan behera utzi ere.

5

Luzia Urigoitia Ajuria

Data: 1987/07/23.

Adina: 28 urte.

Non jaioa: Otxandio (Bizkaia).

Bizilekua: Trintxerpe (Pasaia, Gipuzkoa).

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Idazkaritza ikasi zuen. Baserrian laguntzen zuen. Haurrak zaintzen ibili zen. Bidezain jardun zuen Aldundirako. Brigadista joan zen Nikaraguara. ETAko militantea zela, Iparraldera alde egin zuen 1985ean.

Egilea: Guardia Zibila.

Heriotza-lekua: Guardia Zibilaren eraso bat Trintxerpen bizi zen etxeari, ETaren kontrako polizia-operazio batean, Donostian, Pasaian eta Hernanin.

Prozedura: Su-armen tiroak, bi unetan botatakoak.

Datu gehigarriak: Argibide urria eta bertsio desberdinak dituen kasua da. Autopsiaren arabera, tiroetako bat bi arra baino gutxiagotik bota zioten, lepoaren alde batean. Donostiako Instrukzioko 2. Epaitegiko epaile titularren ustez, hildakoari “bi unetan” egin zioten tiro, eta burua zeharkatu zion bala “azala ia ukitutuz” bota zioten. 1987/07/25eko *El Independientek*, berriz, zalantzan jarri zuen “Guardia zibil batzuen portaera, beren kabuz jarrai baitute indarrean lhes Legea, garondoan tiroa jota”. Gipuzkoako gobernadore zibilak adierazi zuenez, “berme judizialak baino lehenagokoa da poliziaren eraginkortasuna”. Akusazioak egon ziren “frogak faltsifikatu nahi izateagatik, bertsioa bat etor zedin ikerketaren emaitzekin”, bai eta judizioz kanpoko esku-hartze bat ere, bala-zorro baten ordeztu beste bat jartzeko. 1997ko maiatzean, Justo Rodríguez epaileak argitaratu eman zuen “CESIDen informazio-ohar bat, orain desklasifikatua” (1997/05/13ko *El Mundo* eta *El País*). Zerbitzu sekretuen mikrofitxa batek zioenez, Guardia Zibileko kapitain bat (izena aipatzen da) “epailearen etxean sartu eta jaurtigai baten ordeztu beste bat ipini zuen”, eta “ballistika-laborategian kanoi bat ordezkatu eta balen aurkako txaleko bat manipulatu zen” (*El País*, 1999/09/11).

Erabilitako iturri eta zerrendak

- ABC: *ABC Especiales, Todas las víctimas del terror*, www.abc.es/especiales/eta/victimas
- Alonso, Rogelio, Florencio Domínguez y Marcos García Rey, *Vidas rotas. Historia de los hombres, mujeres y niños víctimas de ETA*, Espasa, Madril, 2010.
- Arartekoa: *Euskadin terrorismoaren biktimei erakundeek emandako arreta*, Eusko Legebiltzarrari egindako txosten berezia, 2009ko ekaina.
- Argituz (Giza Eskubideen Aldeko Elkarte), www.argituz.org
- Arovite, Valentin de Foronda Gizarte Historiarako Institutua (UPV-EHU). www.arovite.com/bases-de-datos/
- AVT (Terrorismoaren Biktimen Elkarte). www.avt.org
- Barne Ministerioa. www.interior.gob.es/
- Calleja, Jose Maria; Sanchez-Cuenca, Ignacio: *La derrota de ETA. De la primera a la última víctima*, Adhara, Madril, 2006.
- Covite (Euskal Herriko Terrorismoaren Biktimen Elkarte). www.covite.org
- Egin: *Anuarios 1977-1982 eta Anuarios 1982-1997*.
- El Correo. <http://especiales.elcorreo.com/2006/eta/index.html>
- El País: *Las Víctimas*. www.elpais.com/especial/eta/victimas.html
- Euskal Memoria Fundazioa: *Datu-basea*. www.euskalmemoria.com
- Eusko Jaurlaritzaren Lehendakaria. www.lehendakaria.ejgv.euskadi.net/r48-subpaz/es/
- Fernando Buesa Blanco Fundazioa (dokumentazio- eta ikerketa-zentroa). www.fundacionfernandobuesa.com
- Fonseca, Carlos (koord.). 1960. eta 2014. *urteen artean hildakoak eragindako erakunde terroristen atentatuaren auzibideari buruzko txostena. Euskal kasua*. Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiaren enkarguz egin. Eusko Jaurlaritzaren 2014ko abendua.
- Giza Eskubideen Zuzendaritza: *Motibazio politikoko indarkeria-egoeran gertatutako giza eskubideen urraketen eta sufrimendu bidegabeen biktimei buruzko txostena*, Gasteiz, Eusko Jaurlaritzaren 2008. www.lehendakaria.ejgv.euskadi.net/r48-subpaz/es/
- Juan March Fundazioa. Espainiako trantsizioari buruzko Linz artxiboa. CEACS. www.march.es/ceacs/biblioteca/proyectos/Linz/

- Lazkaoko Beneditarren Fundazioaren Dokumentaziounea. www.lbfundazioa.org
- Libertad Digital: *In Memoriam: No olvidar lo inolvidable*. www.blogs.libertaddigital.com/in-memoriam/
- Marrodan, Javier; Araluce, Gonzalo; Garcia de Leaniz, Rocio; Jimenez, Maria: *Relatos de plomo. Historia del terrorismo en Navarra 1960-86*, Iruñea, Nafarroako Gobernua, 2013.
- Nuñez, Luis (koord.): *Euskal Herria y la Libertad* (8 lib.), Tafalla, Txalaparta, 1993.
- Pulgar Gutierrez, Belen: *Víctimas del Terrorismo: 1968-2004*, Madril, Dykinson, 2004.
- Terrorismoaren Biktimen Fundazioa. www.fundacionvt.org
- Terrorismoaren Biktimen Fundazioa: *Asesinatos de ETA en Álava*. www.alava.net
- Terrorismoaren Biktimei Laguntzeko Zuzendaritza: *Kontrolatu gabeko taldeen, eskuin muturreko taldeen eta GALen terrorismoak eragindako biktimei buruzko txostena*, Gasteiz, Eusko Jaurlaritza, 2008. www.interior.ejgv.euskadi.net/r42440/es/contenidos/informacion/informacion_documentos_interes/es_document/adjuntos/informe%20final.pdf
- Vasco Press Agentzia: "Crónica de documentación y actualidad", 1.176. alea, 2004ko abuztua.
- Zenbait egunkari: *ABC, Berria, Deia, Diario de Noticias, Egin, El Correo, El Diario Vasco, El Mundo, El País, Euskaldunon Egunkaria, Gara, Hitza, La Razón, La Vanguardia, Noticias de Álava, Noticias de Gipuzkoa*.